

Nieuwemediafestivals als voedingsbodem voor diversiteit

Miguel Escobar Varela Door heel Europa komen in rap tempo nieuwemediafestivals op. Ze bieden een uitgebreid scala ervaringen aan hun bezoekers. Een rondgang van Eindhoven via Manchester, Maubeuge en Mons naar Norrköping geeft een impressie van de zeer verschillende manieren waarop kunstenaars nieuwe media verkennen en beproeven.

Wie een definitie probeert te geven van nieuwe mediakunst, komt al snel in de problemen, want waar ligt de grens van 'nieuwheid'? En welke technieken, ideeën en presentatiehulpmiddelen zijn exclusief voor nieuwe media? Er bestaat een aanzienlijke hoeveelheid academische literatuur over dit onderwerp, waar ik in dit artikel echter schaamteloos aan voorbij zal gaan.¹

Kan een zekere verwarring over een onbetwistbare definitie van nieuwe media een probleem opleveren voor de theorie, in de praktijk is zij een zegen. Het ontbreken van een strikte, allesomvattende definitie leidt ertoe dat nieuwe media en technologie door kunstenaars op zeer veel verschillende manieren kunnen worden verkend en beproefd. Ook leidt het tot een stimulerende verscheidenheid in de manier waarop deze werken worden gepresenteerd. Door heel Europa verschijnen in rap tempo nieuwemediafestivals, die een uitgebreid scala ervaringen aan hun bezoekers bieden.

Vorig jaar heb ik een aantal festivals bezocht, waarvan een viertal hier kort de revue passeert, met nadruk op de specifieke sfeer van elk festival. Het was voor mij fascinerend te ontdekken hoe verschillend van aard deze festivals zijn en hoeveel verschillende definities van kunst, technologie, media en festivals onder de overkoepelende term nieuwemediafestivals vallen. Ik heb me geconcentreerd op specifieke kunstwerken die mijn aandacht trokken, en die onderling zo verschillend mogelijk zijn, om zo de veelzijdigheid te schetsen van het nieuwemediaalandschap waartoe deze festivals behoren. Ik hoop dat dit korte overzicht de lezer een tastbare indruk zal geven van de creativiteit en uitwisseling die op deze evenementen plaatsvinden en die bevorderd worden door een levendige, niet aflatende behoefte om buiten de beschutting van afgebakende definities met nieuwe media te experimenteren.

STRP, Eindhoven

Een opvallend kenmerk van STRP was de locatie. Het festival voltrok zich in een enorm, verlaten pakhuis, waar verschillende activiteiten tegelijkertijd plaatsvonden. In de ruimte kwam geen daglicht naar binnen; het leek geheel op zichzelf te bestaan. Elektronische muziek, optredens, lezingen, videovertoningen, workshops en een interactieve kunsttentoonstelling vonden tegelijk, naast elkaar, plaats in een levendige, vrolijke omgeving. De bezoeker kon zonder moeite volledig in het festival opgaan. In tegenstelling tot wat er gebeurt op festivals die verspreid door een stad plaatsvinden, werd de deelnemers van de STRP een geconcentreerde en uitgesproken ervaring geboden. Het evenement gaf het gevoel weer dat door internet wordt geschapen, waarbij ik moest denken aan de woorden van Sandy Stone: *'In cyberspace you are everywhere and somewhere and nowhere, but almost never here in the positivist sense.'* (Stone 1995, 400)

De gelijktijdigheid betekende ook dat de bezoekers konden kiezen wat ze op ieder moment wilden doen. Zo konden ze naar believen een drankje aan de bar bestellen, naar een film kijken, op muziek dansen of deelnemen aan een workshop. Dit voortdurende

Een
hoogte-
punt van
STRP
is een
computer
met een
mens
als
toetsen-
bord

aanbod van activiteiten waaruit de bezoeker kan kiezen, doet denken aan de manier waarop men op internet surft. Nicholas Negroponte heeft de beroemd geworden term *narrowcasting*² bedacht voor deze wijze van informatie verzamelen. Waar festivals gewoonlijk functioneren onder de logica van *broadcasting*, is dit duidelijk een evenement waar de ervaringen van de bezoekers dichter bij *narrowcasting* liggen.

Veel van de getoonde kunstwerken maakten gebruik van grote schermen, computer-gegenereerde geluiden en spectaculaire technologische prestaties. Ondanks de technisch indrukwekkende kwaliteit van de meeste kunstwerken vond ik het *lowtech* project *Cyberskin* (2009) van Joan Healy een van de hoogtepunten: een computer waarbij een mens het toetsenbord vormde. Voor dit werk was een scherm boven op een houten kist geplaatst – een kist die leek op een uit zijn krachten gegroeide computer. In deze houten ombouw zat een rechthoekig open raam waardoor bezoekers op de naakte rug van de kunstenaar konden 'tekenen'. Alleen haar rug was zichtbaar voor het publiek. Opgevouwen binnen deze installatie hield zij een verborgen laptop vast waarop zij de schetsen die het publiek op haar huid tekende, trachtte te reproduceren. Het resultaat werd vertoond op het scherm dat boven haar was bevestigd. Uiteraard waren de geproduceerde beelden heel anders dan wat de 'gebruikers' hadden bedoeld. Deze inefficiënte hybride mens-machine vormde een kritische en grappige manier om de rol van de mens in een hyperefficiënte *hightech* wereld ter discussie te stellen.

Futuresonic, Manchester

Dit Britse festival richt zich op de ideeën achter de nieuwe media en wat deze betekenen voor de verschillende onderdelen van de hedendaagse cultuur. Het middelpunt van de editie van vorig jaar was de *Social Technologies Summit*, een veelomvattend congresprogramma waarvoor

futurologen, onderzoekers en kunstenaars waren uitgenodigd om lezingen te geven en de dialoog met elkaar aan te gaan. Tot de thema's behoorden verschillende vaak besproken onderwerpen in discussies over internet en samenleving: de toekomst van mobiele technologieën, Environment 2.0, identiteit en vertrouwen en het Semantisch Web. Naast deze reeks evenementen werden ook een beeldendekunstentoonstelling en een muziekprogramma geboden.

In tegenstelling tot de andere hier behandelde festivals was dit niet zozeer een festival over kunst, als wel een festival waarin kunst een rol speelt. Het bood een brede kijk op de samenleving en de nieuwe media, waarbij vanuit verschillende invalshoeken de meervoudige veranderingen werden weergegeven die deze technologieën teweegbrengen. Kunstenaars en hun werk waren erin opgenomen als een manier om deze constante veranderingsprocessen te bedenken, te begrijpen en te vormen. Dat kunst niet de enige manier was om naar deze complexe situaties te kijken, hielp ook het kunstwerk in perspectief te kunnen plaatsen.

Het congresprogramma verschafte een context die de kunst op een bepaalde manier omlijstte. Een van de vele kwesties die aan de orde kwamen, was de verhouding tussen nieuwe media en duurzaamheid van het milieu. Ook werden kunstwerken vertoond die dit probleem behandelden, zoals *Natural Fuse* (2008) van Usman Haque. Voor dit project 'verbond' Haque planten met elektrische apparaten om de effecten van grootschalige koolstofemissie duidelijk te maken; als het gebruik van de apparaten hoger lag dan wat op een dag was toegestaan, zouden de planten sterven.

Een ander interessant initiatief was het zogenoemde *unConference*-evenement. Volgens de ideeën over web 2.0 en samenwerking is dat een bijeenkomst waarbij geen onderscheid wordt gemaakt tussen presentatoren en publiek. In dit

geval werd elke deelnemer aangemoedigd vrij met anderen ideeën te bespreken, terwijl werkgroepjes vanuit verschillende invalshoeken de problemen bespraken – bijvoorbeeld nieuwe media en de toekomst van het milieu. Deze opzet maakte het mogelijk om deskundigen en leken samen te brengen en binnen een horizontale structuur ideeën te laten bespreken. Deze bijeenkomst vormde de opmerkelijke afsluiting van vier dagen intensieve artistieke uitwisselingen en intellectuele discussies.

VIA, Maubeuge en Mons

Dit festival, dat in Frankrijk en België plaatsvindt, beleefde vorig jaar zijn 23^e editie. Het is een van de weinige festivals die zowel traditioneel theater en dans als nieuwe media programmeren. Hoewel mengvormen bij nieuwemediafestivals gebruikelijk zijn, worden conventionele uitvoeringen nauwelijks vertoond naast nieuwe mediakunst. Dit maakt het VIA-festival een bij uitstek interessant platform voor ontmoeting en dialoog tussen de gevestigde en de vernieuwende benadering in de kunst.

Een opmerkelijk kunstwerk hier was *Chambre(s) d'hôtel* (2009) van Pierre Larauza en Emmanuelle Vincent. Deze *urban installation* bestond uit een rechthoekige caravan met aan één kant een groot raam. Binnen deze constructie bevonden zich drie dansers die deel uitmaakten van een gechoreografeerd verhaal: een ontmoeting tussen een callgirl, een bokser en een kamermeisje. Binnen de constructie bewoog permanent een videocamera op een rail, die een regelmatige, eindeloze rondgang langs de vier muren van de installatie maakte. Op een van de buitenzijden van de caravan zag de bezoeker een bewerkte versie van de *live feed* uit de camera. De beelden werden gemengd met andere, door de computer gegenereerde beelden. Bezoekers die naar deze *live feed* wilden kijken, konden op banken plaatsnemen en via kop-telefoons luisteren naar een rechtstreeks radio-

interview. Daarin werd een persoon die in de echte wereld hetzelfde werk deed als dat van de personages in de dans, gevraagd zijn of haar dagelijks leven te beschrijven. De geïnterviewde bevond zich elders in de caravan, in een kleine kamer met een glazen deur. Daarmee verschaftte de installatie drie lagen van de werkelijkheid: een interview, een gechoreografeerd verhaal, en een bewerkte video van deze choreografie.

New media meeting, Norrköping

Een opmerkelijke eigenschap van dit Zweedse festival was de gezelligheid. Het deed zijn naam eer aan: het werd echt uitgevoerd als een *meeting*, waar de verschillende deelnemers elkaar konden ontmoeten en zinvol en productief van gedachten konden wisselen. Het festival bezat een compacte en zeer effectieve structuur: in de ochtend presenteerden de kunstenaars hun projecten door middel van lezingen waarin zij een conversatietoon hanteerden. De hele middag waren er open labs waarin kunstenaars en studenten hun werk in uitvoering aan bezoekers uitlegden. 's Avonds werd het dagprogramma afgesloten met voorstellingen en muziekuitvoeringen – vaak uitgevoerd door de kunstenaars

die de lezingen gegeven hadden. Er was geen overlap in de programmering – en dat zie je maar zelden op festivals. Iedere deelnemer kon dus elk onderdeel bijwonen, je hoefde niet te kiezen uit activiteiten die allemaal even aantrekkelijk zijn. Dit verschaftte alle bezoekers een gemeenschappelijke reeks ervaringen en een gedeeld kader, waardoor ze de kunst en de ideeën betekenisvoller konden bespreken.

VIA programmeert zowel traditioneel theater en dans als nieuwe media

Een boeiend project is *Telemegaphone Dale* (2008), ontwikkeld door Unsworn Industries. Deze niet-alledaagse installatie bestaat uit een hoog luidsprekerbouwwerk dat automatisch via internet binnenkomende telefoongesprekken beantwoordt en het geluid van de stem van de beller in de onmiddellijke omgeving projecteert.³ Deze omgeving is een fjord en het aangrenzende dal in de kleine gemeente Dale in Noorwegen. Gedurende twee maanden kon iedereen – tegen betaling van de gesprekskosten – via de internetverbinding die het bouwwerk met de wereld verbond rechtstreeks spreken (of zingen en schreeuwen) met de inwoners van Dale. Het bouwwerk ontving gesprekken vanuit de hele wereld. Een interessante uitkomst van het project is dat de inwoners van het dorp, in tegenstelling tot wat je zou verwachten, het zo waardeerden dat het gemeentebestuur het bouwwerk van Unsworn Industries heeft gekocht en het als permanente installatie zal laten staan.

Miguel Escobar Varela

is onafhankelijk onderzoeker en kunstmarketeer en auteur van de masterscriptie *The redefinition of new media festivals*

Een unieke kijk

Van een persoon die opgesloten zit in een houten doos met een computerscherm tot een luidspreker die een verlaten uit-hoek verbindt met cyberspace – de kunst die op deze festivals vertoond werd, kent geen grenzen als het gaat om verbeelding en creativiteit. In een wereld waar de nieuwe media voortdurend ideeën en verhoudingen beïnvloeden, is nieuwemediakunst een boeiende manier om onze verhouding met technologie en cultuur te begrijpen, uit te dagen en te herdefiniëren. De hierboven beschreven festivals spelen een belangrijke rol als platform voor deze vormen van kunst door ze in verschillende contexten te plaatsen. Het is vaak moeilijk gemeenschappelijke elementen te vinden die deze festivals verbinden. Maar dat is waarom ze zo belangrijk zijn. De meest relevante eigenschap van deze festivals is hun diversiteit. Zij geven alle, op unieke en niet te herhalen wijze, een volledig eigen kijk op een complexe, veranderende werkelijkheid.

Vertaald uit het Engels door André Batenburg

De meest relevante eigen- schap van nieuwe- media- festivals is hun diversi- teit

Noten

- 1 Een overzicht van theoretische perspectieven over nieuwe media is te vinden in Wardrip-Fruin 2003.
- 2 *Narrowcasting* verwijst naar de mogelijkheid voor individuele gebruikers om content via een bepaald medium (of een selectie van media) te ontvangen. Binnen deze benadering definieert een gebruiker bijvoorbeeld het soort nieuws dat hij/zij via een online nieuwskanaal wil ontvangen. Dat is radicaal anders dan het begrip *broadcasting* dat de communicatie via de media gedurende het grootste deel van de twintigste eeuw overheerst heeft. Dit begrip is overgenomen van Negroponte 1996.
- 3 Meer informatie over dit project van Eric Sandelin en Magnus Torstensson is online beschikbaar op www.unsworn.org.

Literatuur

- Escobar Varela, M. (2009) *The redefinition of new media festivals*. Masterscriptie Universiteit Maastricht.
- Negroponte, N. (1996) *Being digital*. New York: Vintage.
- Stone, S. (1995) 'Split subjects, not atoms, or how I fell in love with my prosthesis'. In: *The cyborg handbook*, 303-406.
- Wardrip-Fruin, N. en N. Montfort (eds.) (2003) *The new media reader*. Cambridge (etc.): MIT Press.